

НЕМЦЕВ Е.М., СВІЧКАР Т.С. (КП ДонНТУ)

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Розглянуто питання впливів різних факторів на формування особистої позиції студента під час навчання у вищому навчальному закладі.

Питання активізації навчання учнів відносяться до числа найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки й практики. Реалізація принципу активності в навчанні має певне значення, тому що навчання й розвиток носять діяльнісний характер, і від якості навчання залежить результат навчання, розвиток й виховання студентів.

Головна мета активізації – формування активності учнів й підвищення якості навчально-виховного процесу.

Студентство можна розглядати як особливу соціально-психологічну спільність людей, яких організаційно об'єднано інститутом вищої освіти і які систематично опановують людські знання і професійні навички [1]. Крім того, студентство – це мобільна соціальна група, метою діяльності якої є організована підготовка до виконання високих професійних ролей у матеріальному виробництві. Основна характеристика студентства як соціальної групи – активне формування соціальної зрілості, тобто готовності опанувати і здатності виконати соціальні ролі: громадянина, працівника, сім'янина [2].

Як відзначають дослідники, у період юнацької фази завершується загальне дозрівання організму і настає розквіт розумової діяльності. Саме в цей період формується світогляд, система оціночних суджень, моральна сфера особистості. Молода людина цього віку вступає в оволодіння духовного досвіду всього людства, у неї формується світогляд [3].

Юнацький період – це час самоствердження. Молоді люди прагнуть досягти змісту явищ природи і суспільного життя, пояснити їх взаємозв'язок і взаємозалежності. Цьому сприяє прагнення виробити власну точку зору, дати свою оцінку подіям, що відбуваються. Самостійність мислення в цьому віці здобуває визначальний характер і вкрай необхідний для самоствердження особистості. У юнацький період моральні і соціальні якості молодих людей формуються прискореними темпами. Цьому сприяє не тільки чуттєвий період моральної зрілості, але і нова обстановка – зміна характеру діяльності, поведінки в суспільстві і колективі, інтенсивність спілкування, більш виразними стають моральні поняття, оцінки, зміцнюються етнічні переконання. Саме моральні якості займають провідне місце в емоційному житті студента, який захоплюється і хоче бути схожим на свій удаваний ідеал. У цьому віці явно виявляється підвищений інтерес до одвічних проблем: сенсу життя, особистого і суспільного щастя, свободи.

У юнацькому віці підсилюються свідомі мотиви поведінки. Велике значення має статус особистості в колективі, характер спілкування і відносин між членами колективу. Оскільки студенти проводять значну частину свого часу в стінах вузу, у колективі, серед своїх однолітків, то колектив в цей час інтенсивно шліфує і коректує якості особистості, формує ті риси, що культивуються в даному колективі. Однаковою мірою колектив сприяє появі як негативних, так і позитивних якостей. Тому для формування у студентів менталітету велике значення має суспільна думка

студентського колективу. Позитивне відношення однолітків до зазначеного питання підвищує бажання і прагнення окремої особистості не відстати від товаришів в навчанні і розвитку. Отже, формування у студентів засад свідомості буде ефективним, якщо ми врахуємо їх вікові особливості і можливості.

Аналіз підходів до реалізації особистісного аспекту підготовки студента вказує на те, що більш успішний пошук здійснюється в наступних напрямках:

- збільшення ступеню свободи учасників процесу навчання і створення умов для вільного самостійного вибору і реалізації кожним студентом свого освітнього шляху;
- ситуаційне проектування змісту навчання й включення особистісного досвіду студентів у зміст навчання;
- використання діалогових і імітаційно-ігрових технологій в організації навчального процесу;
- включення навчальних задач у контекст майбутньої професійної діяльності.

Організація взаємодії викладача і студента, а також студентів один з одним представлена різними факторами:

- розвиток педагогічної творчості на основі використання елементів відкритого навчання, таких як воля вибору, індивідуальний темп і стиль роботи й інш.;
- блочно-модульний підхід до змісту предметів, що вивчаються;
- вибір студентами способів вивчення, систем якісного аналізу результатів засвоєння, систем навчальної і науково-дослідної роботи, консультацій і звітів студентів;
- моделювання майбутньої професійної діяльності, серед іншого за допомогою тематичної ігор;
- моделювання взаємовідносин викладача і студента на основі орієнтації на конкретні психологічні ситуації, що дозволяють створювати і розв'язувати протиріччя.

Психологія дослідження проблеми розвитку творчої особистості, творчої індивідуальності людини дозволили встановити, що нерівномірне становлення особистісних і психічних властивостей обумовлено тією роллю, що людина виконує тепер, а також зміною ролей або позицій, що вони займають у навчанні, родині, трудовій діяльності і т.д. [4].

Сучасна соціальна ситуація характеризується економічною нестабільністю – обмежені можливості влаштування на роботу, конкурентність, низька заробітна платня і несвоєчасна її виплата, зростання цін на товари і послуги і т.п. – звідси у бажаючих отримати вищу освіту і виникає вузька спрямованість на оволодіння такими знаннями й уміннями, що забезпечать краще матеріальне становище, причому не на користь іншим компонентам професійної компетентності і всебічності розвитку.

Різкі зміни в соціальній ситуації привели до появи цілого ряду причин, що заважають сучасним студентам успішно займатися навчальною діяльністю. Психіка людини така, що вона і в таких умовах здатна пристосовуватися, що виражається в перебудові, формуванні або удосконалюванні життєво важливих властивостей і якостей психіки. Адаптивний характер психологічної діяльності в поєднанні з необхідністю по-іншому влаштувати своє життя приводять до того, що багато студентів, які поєднують навчання з роботою, стають більш організованими, відповідальними, старанними. Така робота над собою дозволяє їм не знижувати свої успіхи в оволодінні знаннями. Однак не кожен студент здатний до самоорганізації, самовдосконалення, саморозвитку. Виникає проблема створення спеціальних умов для самостійної роботи студента над собою. За даними вітчизняних психологів діяльність, спеціально спрямована на розвиток здібностей творчо мислити, почувати, оцінювати і діяти дозволить досягти внутрішньої гармонії з усіх боків життя. При цьому умовами успішності процесу навчання у вузі є:

- забезпечення оптимального варіанту соціального життя,
- відповідність можливостей студента вимогам, запропонованим йому у вузі,
- задоволення потреб студента у визнанні його успіхів і досягнень,
- активна позиція кожного студента в процесі навчання.

До названих вище несприятливих факторів можна назвати ще й оплату за навчання у вузі, що нерідко не стимулює ретельність і самостійність студентів у навчальній діяльності, навпроти, викликає самозаспокоєність, впевненість у позитивному результаті навчання, які не залежать від зусиль студента.

У деяких випадках несприятлива соціальна ситуація веде до появи в студентів нової позиції, що характеризується прагненням виявити велику самостійність у розв'язанні організаційних питань (дострокова здача заліку або іспиту, визначення власного режиму навчальної роботи й інш.). Дані спроби свідчать про своєрідну реакцію психіки на несприятливі обставини, що сприяє активному функціонуванню таких компонентів психіки, які в інших умовах неможливо розпорошити – у першу чергу активізується самосвідомість, відношення до себе, самооцінка, регуляторні процеси.

Отже, можна виділити наступні позиції студента в процесі професійної підготовки:

- "той, кого навчають" – характеризується ретельністю, несамостійністю, стриманістю – відповідає репродуктивній діяльності студента;
- "той, хто навчається" – відрізняється самостійністю, волею до навчальної діяльності – відповідає продуктивній діяльності студента;
- "той, хто навчає" – це ще не професійна позиція, але вже сформована – відповідає творчій діяльності, у якій розвиваються професійно-значимі властивості і якості.

Остання позиція студента характеризується специфікою позиційно-ситуаційного підходу до опанування професії, який виявляється у виділенні рефлексивно-ментального аспекту у творчій активності майбутнього інженера, є осмисленням, переосмисленням і перетворенням студентом змістів своєї професійної свідомості, своєї професійної діяльності і спілкування, тобто своєї професійної поведінки як цілісного відношення до навколишнього світу. Саме такої позиції повинен досягти кожен студент під час навчання, що буде зосереджувати в собі і мотивацію і самостійну активізацію навчання.

Література

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: В 2т. – М., 1980.
2. Варламова Е.П., Степанов С.Ю. Психология творческой уникальности человека. – М., 2002 – 253 с.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология /Под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991 – 480с.
4. Серьожникова Р.К. Основы психологии і педагогіки – Донецьк, 2002 – 260 с.